

ZA'FÎ-İ GÜLŞENÎ'NİN MOTON ŞEHRENGİZİ

Methone Shehregizs of Za'fi-i Gulsheni

Zehra GÖRE*

Özet: Za'fi-i Gülşeni XVI. yüzyıldan itibaren divan edebiyatında rağbet bulmaya başlayan şehregiz türüyle beş manzume yazmakla türün temsilcilerinden olmuştur. Yazdığı şehregizlerden birisi de bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan ve kadim bir şehir olan Moton'a dairedir. Şairin divanında tespit edilen bu şehregiz 111 beyit uzunluğunda bir mesnevi olup türün gelenekte görülen özelliklerini yansıtan bir yapı arz eder. Bu makalede Moton şehri hakkında kısa bir bilgi verilmiş, Za'fi-i Gülşeni'nin hayatı, edebî kişiliği ve diğer şehregizleri söz konusu edilmiş, Moton şehregizinin transkripsiyonlu metni hazırlanmış, metin üzerinde şekil ve muhtevaya dair değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: XVI. yüzyıl Osmanlı şiiri, mesnevi, şehregiz, Za'fi, Moton, Yunanistan

Abstract: Za'fi-i Gülşeni is known for his five sehregiz poems, which became a literary fashion in the sixteenth century. Sehregiz poems included the beauties of a city as well as the talented and special people who live in it. This article examines one of the sehregiz poems of Za'fi-i Gülşeni poem he wrote was about the ancient city of Methone in Greece. The poem is included in the divan of Gülşeni and it has 111 verses. This article examines the Methone sehregiz of Gülşeni and presents a transcribed text in Latin alphabet.

Key Words: Ottoman poetry, mathnawi, shahrangiz, Za'fi Gülşeni, Methone, Greece

Giriş

Rumeli, Osmanlı Devleti'nin önemli kültür ve sanat merkezi olması bakımından istisnai bir coğrafyadır. Tezkirelerde Rumelili olduğu söylenen sanatçıların sayı bakımından çokluğu bu coğrafyayı divan edebiyatı açısından da ayrıcalıklı kılar. Söz konusu Rumelili sanatçılar divan edebiyatına önemli katkılar sağladığı gibi bazı konularda öncülük de etmişlerdir.¹ XVI. yüzyıldan itibaren görmeye başladığımız ve şairler arasında revaç bulan, özgün yapısı ile dikkat çeken şehregiz türünün ilk örneğinin Priştineli Mesihî'ye ait olması ve Rumelili şairlerin kalemleriyle gelişme göstermesi bunun en güzel örneğidir. Diğer taraftan Osmanlının Avrupa'daki toprakları olan Rumeli'nin şehir, kasaba, dağ, nehir vs. gibi unsurları divan şiirine malzeme olmuş, bunların etrafında şekillenen hayallerle beyitler süslenmiştir. Dahası bununla yetinmeyen şairler, bu cazip coğrafyanın şehirleri için müstakil şiirler ve şehirleri adına şehregizler yazarak edebiyat tarihine mâl etmişlerdir: Hayretî'nin Belgrad ve Yenice²,

* (Doç. Dr.), Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Konya/Türkiye, e-mail: zgore@hotmail.com

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil Çeltik, "Rumeli Şairlerinin Klasik Türk Şiirine Katkıları", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8, Fall 2009, s. 804-824.

² Mehmed Çavuşoğlu, "Hayretî'nin Belgrad Şehregizi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, IV-V (1973-1974), s. 325-356; Gianroberto Scarcia, "Sehregiz-i Belgrad", *Turcica et Islamica Studi in memoria di Aldo Gallotta, a cura di Ugo Marazzi, 2 voll., Napoli, l'Orientale, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, (Series Minor LXIV)*, II, 2003, s. 903-907; Mehmed Çavuşoğlu, "Hayretî'nin Yenice Şehregizi", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: I-II, 1975-1976, 81-100.

Usûlî'nin Yenice³, İshak Çelebi'nin Üsküp⁴, Maksadı'nın Yenice ve İştîp⁵, Defterzâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz⁶, Dervîş'in Mostar⁷, Dürrî'nin Gümülçine ve Moton⁸, Za'fi'nin Yenice, İştîp⁹, Âbkır, Moton şehrengizleri örnek olarak gösterilebilir.

Görüleceği üzere bu şehrengizler arasında yer alan ve bu yazının konusu olan Moton'a dair biri Dürrî'nin diğeri Za'fi'nin olmak üzere iki manzume tespit edilmiştir. Şairlerin dikkatini celbeden, bugün Yunanistan'ın sınırları içinde olan Moton'u kısaca tanıtmak yerinde olacaktır:

Moton, (Metone, Methone) Şemsettin Sami'nin verdiği bilgiye göre, Mora'daki (Medun) kasabasının kadim ismidir, ayrıca Selânik Körfezi'nde önceleri bu isimle bir kasaba olup, İskender-i Kebir'in pederi Filip, bu kasabayı muhasarasında bir gözünü kaybetmiştir.¹⁰ Küçük bir liman kenti olan Moton, Orta Çağ'da Venediklilerin önemli bir deniz üssü konumundadır. Şehir, II. Bayezid tarafından 3-4 Muharrem 906 / 9-10 Ağustos 1500'de fethedilerek Osmanlı'nın eline geçmiştir. İnebahtı zaferinden sonra böyle önemli bir limanın elden çıkması Venediklileri mukabil harekete sevk etmiş ancak uzun süren savaşların masraflarına dayanamayacaklarını öngörerek Osmanlılarla anlaşmayı uygun bularak Lui Maventi adındaki bir elçiyi görevlendirmişlerdir. Venedik elçisi sulha mugayir harekette bulunmadıklarını söyleyerek Venedik tüccarlarının serbest bırakılmasını ve İnebahtı'nın iadesini talep etmiştir. Eğer bunlar kabul görmezse en azından sulhun yenilenmesi isteğini bildirmiştir. Sultan Bayezid ise elçiyi, eğer sulh istiyorlarsa Mora'da ellerinde bulunan Moton, Koron ve Napoli şehirlerini teslim etmelerini ve senede bir vergi vermelerini istediği şekilde cevaplamıştır. Padişahın talebini değerlendirecek salahiyeti olmayan elçi geri dönmüştür.¹¹ Pîrî Reis'in Târih-i Sultân Bâyezîd'inde yer alan tabiri ile "Lâleler ve şakayikler, câ-be-câ baş kaldırıp", 906 / 1500 yılı baharını haber verince, II. Bayezid donanmayı Moton, Koron ve Avarına fethine yollamıştır. Üç tarafı deniz olup, dördüncü yönünde uçurum bulunan, üstelik yüksek duvarlar ile de müstahkem olan Moton bir ay kadar topa tutulmuştur. "Yürüyüş" 14 Muharrem 906 / 10 Ağustos 1500'de başlayıp Türkler duvarlara tırmanınca, Frenkler şehri ateşe vermişler, alevler içinde padişahın hilal alemlî tuğu ve güneş alametli bayrağı, bir burca bir yeniçeri tarafından yükseltilmiştir. Şehir alındıktan sonra yangında harap olan bölümü yeniden imar edilmiştir.¹²

Divan edebiyatında Moton hakkında şehrengiz yazdığı tespit edilenlerden biri de yukarıda belirtildiği gibi XVII. yüzyıl şairlerinden Gümülçineli Dürrî'dir. Dürrî'nin Moton Şehrengizi İlyas Yazar tarafından neşredilmiştir.¹³ Araştırmacı, şairin divanında yer alan bu şehrengizin ne zaman ve kim için yazıldığına dair bir kayıt bulunmadığını ancak divanda yer

³ Mustafa İsen, "Usûlî'nin Yenice Şehrengizi", *Türk Kültürü Araştırmaları (Mehmed Kaplan İçin)*, 1988, s. 131-148.

⁴ Vanco Boskov, "İshak Çelebi'nin Üsküp İçin Yazdığı Şehrengiz'i", *Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi*, 1969, s. 58-68.

⁵ Murat Öztürk, "Maksadı'nın Yenice ve İştîp Şehrengizleri", *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 25, 2014, s. 51-80.

⁶ Lokman Turan, "Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengizi", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 37, 2011, s. 48-75.

⁷ Vanco Boskov, "Sehrengiz u Turskoj Knjizevnosti i Sehrengiz o Mostaru", *Sehrengiz in Turkish Literature and Sehrengiz on Mostar, Radovi Filo- zofskog Fakulteta u Sarajevu [The works of the Faculty of Philosophy in Sarajevo]*, VI, 1970-71, s. 173-211.

⁸ İlyas Yazar, "Dürrî'nin Şehrengizinden Gümülçine'ye Bakış", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2, Spring 2007, s. 770-789; İlyas Yazar, "Dürrî'nin Moton Şehrengizi", *Erdem*, Sayı: 55, 2009, s. 175-190.

⁹ Bilal Çakıcı, "Za'fi'nin Vardar Yenicesi Şehrengizi", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (JTS/TUBA)*, Harvard: Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University 2008, 32/I, s. 169-193; Bilal Çakıcı, "The Shahrangiz of Shtip by Za'fi", *International Journal of Central Asian Studies, Korea: The International Association of Central Asian Studies Korea University of International Studies*, 2010, Volume 14, s. 96-107.

¹⁰ Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm*, Cilt: VI, Kaşgar Neşriyat, 1996, s. 4152.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: II, TTK Basımevi, Ankara 1998, s. 218-219.

¹² Emel Esin, "İkinci Bâyezid'in H.904-906/1498-1500 Yıllarında Adalar Denizi'ne Seferi (İnebahtı/Aynabahtı, Moton, Koron, Avarına'nın Fethi)", *Erdem*, 1985, Cilt: 1, Sayı: 3, s.793.

¹³ Dürrî'nin Moton Şehrengizi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., İlyas Yazar, "Dürrî'nin Moton Şehrengizi", *Erdem*, Sayı: 55, 2009, s. 175-190.

alan tarih manzumeleri başta olmak üzere bazı şiirlere düşürülen tarihler değerlendirildiğinde M 1635-1642'de (H 1045-1052) yazılmış olabileceğini bildirmektedir.¹⁴

Dürri Divanı'nda “Şehr-i Moton'a İrsâl olunan Şehr-engîz'dür” başlığıyla yer alan manzume mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup 39 beyitten meydana gelmektedir.¹⁵ Eserde Moton şehrinin muhasarası, Moton kalesinin düşürülmesi ve fethedilmesi gibi tarihî bilgilerin bulunması ve şairin şehrin gazilerinin çokluğuna vurgu yaparak onların özelliklerini anlatması şehrengizin ihtiva ettiği malzeme açısından dikkat çekicidir. Bu yönüyle Dürri'nin Moton şehrengizi sadece şehrin çarşısına açılan bir pencere olmaktan ve bu çarşının delikanlı esnafını tavşif etmekten ziyade bir anlam taşımaktadır.

Za'fi-i Gülşenî

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Za'fi'nin asıl adı Ali'dir.¹⁶ Şairin mahlası olan Za'fi'nin, Za'îfi ile karıştırılması neticesinde bazı kaynaklar ondan Za'îfi olarak söz etmiştir.¹⁷ Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*'sinde, Za'fi'nin İbrâhîm-i Gülşenî'nin halifesi olmakla beraber Mevlevî-meşrep olduğu ve Mevlevî büyüklerinden Şuhûdî Dede, Günâhî Dede ve Arşî Dede'den terbiyet gördüğü kayıtlı ise de Şeyh Galib, bu tezkirede *Za'fi* maddesindeki haşiyeyi düzelterek, şairin Mevlevîliğinin muhabbetten ibaret bulunduğunu ve tarikat giyim ve kuşamı içerisinde özel bir yere sahip “*Za'fiye Tacî*”nin ona nispet edildiğini bildirmiştir.¹⁸

Za'fi, üzerinde yapılan araştırmalarda ortaya çıkan tespite göre Gelibolu'dandır.¹⁹ Gelibolu Gülşenî Tekkesinde hizmet etmiştir. Divanında yer alan ifadelerden hareketle şeyhi İbrahim Gülşenî'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ahmed-i Hayâlî döneminde Kahire'deki Gülşeniye Âsitânesi'nde vefat etmiş burada defnedilmiştir (H 978 / M 1566).²⁰

Gülşenî şairler içerisinde İbrahim-i Gülşenî'nin etkisini en belirgin şekilde şiirlerinde yansıtan Za'fi, Türkçe ve Farsça şiirler söylemiş, divanlar tertip etmiştir.²¹ Ahdî “*zîkr-i hayrın istimâ' ettiğimiz fukarâ ve eş'âr-ı hûb-şi'ârın tetebbu' ettiğimiz şu'arâ zümresindedir*” diye takdim ettiği şairin şiirlerinin tasavvufla süslü olduğunu ve tevhit düşüncesiyle dile getirildiğini “*ser-â-ser eşâr tasavvuf ile müzeyyen ve cümle-i güftârı muvahhidâne ve mübeyyen vâkı' olmuşdur*”²² şeklinde tarif etmiştir. Hece ölçüsünü ve koşma biçimini kullanmış, Çağatayca mülemma söylemiş, XVI. yüzyılda âdeta moda hâline gelen denizcilik terimleriyle şiir söylemenin etkisinde kalarak bu üslubun temsilcisi sayılan Âgehî'nin meşhur kasidesine bir tahmis yazmıştır.²³ Hurufiler gibi Fazlullah adını şiirlerinde açıkça söylemekten çekinmemiş, Hurufî ıstılahlarıyla dolu şiirler kaleme almıştır.²⁴

Za'fi'nin Divanı ve Diğer Şehrengizleri

Za'fi Divanı'nın tespit edilebilen tek nüshası olan Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Manzum Eserler Nu: 254'te kayıtlıdır. 139 varaktan meydana gelen divan, 200x160 mm boyutundadır ve her varakta 17 satır yer almaktadır. Yıldız filigranlı kâğıda rik'a hat ile yazılmıştır. Mürettep bir

¹⁴ Yazar, *a.g.m.*, s. 179.

¹⁵ Yazar, *a.g.m.*, s. 179-180.

¹⁶ Abdurrahman Adak, *Za'fi-i Gülşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Divanının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2006, s. 16.

¹⁷ Abdurrahman Adak, “Divân Edebiyatında Mahlasların Karıştırılması, Za'îfi ve Za'fi Mahlaslı Şairler Örneği”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 16, Sayı: 50, 2012, s. 157-172.

¹⁸ İlhan Genç, *Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, AKM Yayınları, Ankara 2000, s. LI.

¹⁹ Adak, *a.g.t.*, s. 33-40.

²⁰ Abdurrahman Adak, “Mevlevîliğin Kuruluş Dönemi (XVI. yüzyıl), Gülşenî Şairler Üzerindeki Etkisi: İbrâhîm Gülşenî, Usûlî ve Za'fi Örneği”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı: 24, 2011/2, s. 150.

²¹ Muhsin Macit, “Osmanlı Kültür ve Sanatında İbrahim Gülşenî'nin İşlevi”, *Bilgi*, Sayı: 60, 2012, s. 207. Ayrıca Za'fi'nin eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak, *a.g.t.*, s. 96-111.

²² Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşenî-i Şuarası*, AKM Yayınları, Ankara 2005, s. 399.

²³ Adak, *a.g.t.*, s. 143.

²⁴ Macit, *a.g.m.*, s. 208.

divan olan eserde dîbâceden sonra 1 münâcât, 15 kaside, 2 tercî'-i bend, 3 terkîb-i bend, 24 murabba, 2 tahmis, 1 tesdis, 3 muhammes, 5 şehrengiz, 1 tarih manzûmesi, 394 gazel, gazellerin içerisine serpiştirilmiş 4 koşma, 1 müfret, 2 matla, 3 tarih beyti yer almaktadır.²⁵

Za'fi'nin divanında yer alan şiiirlerinden Batı Anadolu ve Rumeli'de pek çok şehri dolaştığı anlaşılmaktadır. Şairin danişment iken bu yoldan feragat edip seyahat amacıyla yollara düşmesi Ahdî'nin *Gülşen-i Şuara*'sında “*dervîş-nihâd u hûb nijâd olmagın dâniş-mendlik tarîkından ferâgat idüp seyâhât tarîkı ile seyr ü sülûk ve geşt ü güzâr-ı mülk her mülûka revâne ve hidmet-i erbâb-ı 'irfâne mâil ve ol fende levâzımın tekmiî kılup ehl-i tarik içre kâmil olmuş*” şeklinde ifade edilmiştir.²⁶ Nitekim yazdığı şiiirler arasında birden fazla ve farklı şehirler için yazmış olduğu şehrengizlerinin varlığı da onun seyahatlerinin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Za'fi Divanı'nda bu çalışmanın konusu olan Moton şehrengizinden başka dört şehrengiz daha yer almaktadır. Bu şehrengizlerden Moton'a dair olanı da dâhil olmak üzere üçü mesnevi, ikisi de muhammes nazım şekliyledir. Mesnevi olarak yazılan diğer şehrengizleri *Vardar Yenicesi* ve diğeri Kosova vilayetinin merkez sancağı Üsküp'e bağlı bir kaza olan ve Vardar Nehri sahilinde yer alan *İştîp* hakkındadır. Vardar Yenicesi Şehrengizi 114, İştîp Şehrengizi 83 beyitten meydana gelmektedir.²⁷ Aşağıdaki beyitler bu şehrengizlerden alınmıştır:

*Murâd itdüm ki seyr idem cihâni
Teni hâk itmeden devrân hânı*

*Gezerken pâ-bürehne ben fütâde
Yeñice-nâm irişdüm bir sevâda*

(...)

*Bu dünyâ-yı denîyi itmeyüp kayd
Gezerdi dehr içinde arayup sayd*

*Dilerdi sayd ide dahı gazâli
Gör âhir n'oldı ol şûrîde-hâli*

*Gezerken mişe-i gerdûn içinde
San ol mecnûn gibi hâmûn içinde*

*İrişdüm bir diyâr-ı cân-fezâyâ
Na'îmâsâ makâm-ı dilgüşâyâ*

*Konulmuş İştîfe nâm ol diyâra
Hevâsı beñzemiş dâru'l-karâra*

Şâirin muhammes nazım şekliyle yazdığı iki şehrengizden biri Girit adasında İsfekiye sancağında bir kaza olan Âbkır şehri hakkında olup, on üç bentten müteşekkildir. Şehrin adının geçtiği bend şudur:

*Âbkîr dilberlerin bir bir beyân it bî-hilâf
Tâ bula andan safâ-hâtır gönüller ola sâf
Lâkin iderüm da'vâ-yı 'ışk eyleyüp biñ dürlü lâf
Râstluk göster tarîk-ı 'ışk çün olmaz güzâf
Ehl-i diller arasında olmasun dirsun su'âl (III. Bent)*

²⁵ Adak, a.g.t., s. 173-174.

²⁶ Süleyman Solmaz, a.g.e., s. 399.

²⁷ Za'fi'nin bu şehrengizleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Bilal Çakıcı, “Za'fi'nin Vardar Yenicesi Şehrengizi”, *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (JTS/TUBA)*, Harvard: Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University 2008, 32/1, s. 169-193; Bilal Çakıcı, “The Shahrangiz of Shtip by Za'fi”, *International Journal of Central Asian Studies, Corea: The International Association of Central Asian Studies Korea University of International Studies*, 2010, Volume 14, s. 96-107.

Divanda yer alan muhammes nazım şeklindeki diğer şehrengiz “*Der Sitâyîş-i Mahbûbân*” başlığını taşır, ancak hangi şehrin güzellerini tavsif ettiği belli değildir. Şehir adının yer almadığı ve dört bentten meydana gelen şiirde her bentte bir güzelin tavsifi yapılmıştır. İlk bendi şudur:

*Evvelâ nâmı Mehemmed sâhib-i hüsn ü cemâl
Mahlasın kılssa Hilâlî bir hilâl-eburâ nihâl
Zehr-i kahrın çekmeden cism-i za'îfüm oldı nâl
İrmese tiryâk-i vaslı dil kalur âşufte-hâl
Yâ İlâhî irgür andan haste-i câna şifâ (I. Bent)²⁸*

Za'fi'yi divanında yer alan beş şehrengizden hareketle, XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan ve yazılması bir süre moda hâline gelen divan şiiri içerisinde özgün yapısıyla dikkat çeken bu türün temsilcilerinden saymak mümkündür. Şairin bu yolda şiirler kaleme almasında seyahate merakı olmasının yanında, kendisinden önce yetişen ve yazdığı Vardar Yenicesi şehrengizinde de isimlerini anarak övgüyle söz ettiği Usulî ve Hayretî'nin etkili olduğu düşünülebilir.

Za'fi'nin Moton Şehrengizi

Moton şehrengizi tespit edilen Za'fi Divanı'nın 45b-49a varakları arasındadır. Bu çalışmada, söz konusu edilen şehrengizin transkripsiyonlu metni hazırlanmıştır. Manzume, mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *mevâ'ülün mevâ'ülün fa'ülün* kalıbıyla yazılmış olup, 111 beyitten meydana gelmektedir. Şehrengizin başında herhangi bir başlık yoktur. “Moton”a dair olduğu 40. beyitte anlaşılır:

*Moton olmuş anuñ dillerde nâmı
Begendüm gâyet ol zîbâ makâmı (b. 40)*

Manzumenin teşkilinde de herhangi bir başlık görülmez. Ancak şair, konuyu türün gelenekte görülen özelliğini yansıtacak bir plan dâhilinde kaleme almıştır. Buna göre 1-25. beyitler arasında Allah'a nida ile başlayan Za'fi, sevgilinin zülfünün müptelası ve esiri olduğunu söyleyerek günahkârlığını ve nefesine uyduğunu anlatmış. Eğer günahlarına bakılsa cehennem çukuruna atılması gerektiğini ancak Allah'ın rahmet deryasının sınırsız olduğunu, önüne set çekilemeyeceğini, bu sebeple ne kadar asi ve günahkâr olsa da mahşer gününde onun kendisini rüsva etmeyeceği ümidiyle lütfunu umduğunu belirtmiştir. Aczini bildirerek niyaz eden Za'fi, Hz. Peygamber'in de şefaati dilemiş, onun sancağının altında olmak için duada bulunmuştur. Şu hâliyle bu beyitler *münâcât* hükmündedir:

*Tapuñdan sürme Za'fi vü gedâyı
Şefî'i eyle anuñ Mustafâyı
Dike her bir nebî anda livâyı
Melekler ideler saf saf nidâyı
Livâ-yı Mustafâyı idüp 'asker
Cemâlüñ nûrını 'aynıyle göster (b. 23-25)*

Manzumenin 26-36. beyitleri *sebeb-i telif* bölümü olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu beyitlerde şair içinde bulunduğu zamana haber veren bir bahar imajıyla âlemi, bülbüllerin şen ötüşleriyle dolu bir gül bahçesine benzeterek sözlerine başlar. Devamında ise güneşin hamel burcunda olduğunu söyleyerek nevrüz vaktini işaret eder. Daha sonra bu zamana uygun benzetmelerle tabiatı resmetmeyi sürdürür: Cem'in kadehi gibi olan laleleri, çiçeklerle

²⁸ Muhammes nazım şekliyle yazılan şehrengizler için bk. *Za'fi Divanı*, Millet Ktp., Ali Emîrî Manzum Eserler, Nu: 254, vr. 33b-35a. Ayrıca bkz. Abdurrahman Adak, *a.g.t.*, s. 140-142. Bu çalışmada *Za'fi Divanı* incelenmiş ancak divanın metnine yer verilmemiştir. Söz konusu şehrengizlerin transkripsiyonlu metinleri ve bunlara dair inceleme tarafımdan yayına hazırlanmıştır.

donanmış dağ ve ovaları anlatır. Ancak âlemin yeniden hayat bulduğu ve güzellik kazandığı bu bahar zamanı, âşıkları sevdaya düşürmüştür. Bahar onları okyanus dalgaları gibi coşturarak, heveslerine kapılmaya ve sersemliğe sevk etmiştir. Za'fi de böyle bir ruh hâlinde çaresiz, düşkün ve miskin bir hâlde sevgilinin ayrılığı ile mahzun ve gamlıdır. Yalnız başına derdiyle yanıp otururken baharın hâlleri kendisine tesir eder ve gamlı gönlünü mutlu kılmak için etrafını seyretmeyi, seyahat sanatını kendine rehber ederek bu âlemi baştanbaşa gezmeyi düşünür:

*Görüp bu hâlet-i bâg u bahârî
Başuma çıkdı ol nâruñ buhârî*

*Murâd itdüm idem seyr bevâdî
Dil-i gamgîn ola kim bula şâdî*

*Seyâhat san'atını pîşe kıldum
Ser-â-ser gezmegi endîşe kıldum (b. 34-36)*

37-39. beyitler arası ise *girizgâh* mahiyetindedir. Seyahate başlayan şair, gezerken gönül açan hoş bir makama gelir. Çünkü burasını görünce gönlündeki keder gider ve divane gönlü buraya mail olur. Burası öyle bir yerdir ki kişinin canı ferahlık bulduğu gibi dahası buraya ikinci firdevs dense yeridir. Za'fi etkisinde kalarak tasvir ettiği ve çok beğendiği bu yerin adının *Moton* olduğu 40. beyitte haber verir.

Şehrengizin 40. beytinden sonra şair, Moton'u anlatmaya başlar. Bu kısım güzellerin tavsif edildiği 56. beyte kadar devam eder. Bu beyitlerde genel itibarıyla divan şiirinin anlatım kalıpları içinde şehrin övgüsüne yer verilmiştir. Şehrin gerçek manada tarihî ve doğal güzelliklerini ya da gezip görülecek yerlerini söz konusu etmeyen Za'fi'nin Moton'a dair verdiği en net bilgi şehrin konumuna dairdir. Buna göre her yanı menekşe, gül nergis ve susam çiçeğiyle süslü Moton bir kale ile ve bu kalenin etrafı da denizle çevrilidir. Moton hakkında bilgi verilen kısımda şehrin müstahkem bir kale ile korunduğu belirtilmişti. Dolayısıyla şairin de şehre dair en dikkat çekici unsur olarak kalesinden bahsetmeyi gerekli bulduğu anlaşılmaktadır:

*Ne hoş şehr ol ki her câyı müzeyyen
Benefşeyle gül ü nergisle süsen*

*Hisâr itmiş ihâta çevresini
Sanasın hâle mâhuñ devresini*

*Muhît olmuş hisârı bahr-ı 'ummân
Zihî kudret ki kılmış sun'-ı Yezdân (b. 41-43)*

Moton hakkındaki sözlerini uzatmayan Za'fi, sözü hemen şehrin güzellerine getirerek gümüş bedenli, yasemin tenli, lale yanaklı güzel yüzlülerden bahseder. Bu şehrin güzellerinin sayı bakımından çokluğunu vurgulayarak, hepsini vâfsetmenin mümkün olamayacağını söyler. Ancak her biri güzellik burcunun ay yüzlüsü olan sevgililerden önde gelenlerini ismiyle ve suretiyle anlatacağını, diğerlerinin de bunlarla kıyaslanmasını ister:

*Egerçi bunlaruñ yokdur hesâbı
Beyân olsa yazılmaz fasl u bâbı*

*Velî birkaç ser-âmed dilrübâsın
Güzellik burcu üzre meh-likâsın*

*Kulam resmiyle ismiyle beyânı
Kıyâs olına bunlara kalanı (b. 51-53)*

Bu şekilde artık güzellerin övgüsüne geçeceğini ve Moton'da ileri gelen birkaç güzeli tavsif edeceğini haber verir.

Za'fi'nin Moton şehrengizinde güzellerin övgüsü 56. beyitten itibaren başlar ve 101. beyte kadar sürer. Şair bu kısımda isimleri *Memi Rûmoğlu, Derbân-zâde Mustafa, Dizdâroğlu Ahmed, Hasırcı-zâde Mahmûd, 'Ubeydullâh, Turmuş, Ağa-zâde Mahmûd Bâlî, Dervîş, 'Ali Bâlî* olan dokuz güzelin tavsifine yer verir. Her güzel beş beyit içinde anlatılmıştır. İsimlerden anlaşılacağı üzere *güzeller babalarının adı ile ve kendi adıyla anılanlar* şeklindedir. Bundan başka lakap, meslek ya da yaşadığı yerle vs. ilgili isimlendirilmeler görülmez. Diğer taraftan bu güzellerin tasvir edilişi şehrengiz türünün yapısına uygunluk gösterir: hindü benli, ahu gözlü, güneş yüzlü, hokka ağızlı, inci dişli, yanağı ayna, gül budağı vb. surette; kan dökücü, naz ve cefa fennini ezber etmiş, cahillerle ülfet eden, âşıkların gönlüne ateş vuran vb. huydadır. Başka bir ifade ile Za'fi'nin tasvirleri ideal güzelliğin tarifi şeklinde olup, güzellerin somut olarak tasavvur edilmesi mümkün değildir, dolayısıyla bu anlamda bir orijinallik taşımaz.

Za'fi'nin şehrengizinde de diğer şehrengizlerde görülen biçimde, anılan güzeller, isimlerinin anlamı ya da mesleklerinin çağrışımlarına uygun imajlarla tasvir edilmişlerdir. Buna göre *Memi Rûmoğlu*'nun tasvirinde isminde geçen “*Rûm*” kelimesinden hareketle yer isimleri olarak *Hindü, Acem, Habeş, Kâf, Çîn* kelimeleri ile bunlara uygun biçimde “*server, serdâr, sultân, mülk, kayser, beylerbeyi*” kelimeleri etrafında benzetme ve mecazlara yer verilmiştir.

Derbân-zâde Mustafa'nın övgüsü mesleği ile uyumlu olarak “kapı” kelimesinin etrafında şekillenmiş, “*kapıdan kovsa bacadan düşmek, kapısına yüz sürmek, eşiğine yaslanmak*” deyimleriyle işlenmiştir.

Dizdâroğlu Ahmed'in tavsif edildiği beyitlerde “*kale muhafızı*” manasına gelen “*dizdâr*” kelimesinin değil *Ahmed* isminin etkili olduğu görülür. “*Methedilmiş*” manasında gelen *Ahmed*, aynı zamanda Hz. Peygamber'in de ismi olmakla bu beyitlerde daha ziyade peygamberi hatırlatacak niteliklerle benzetmeler yapılmıştır. Burada “*müeyyed*” ve “*müsellem*” kelimeleri etkili olur. Bu benzetmelerin kullanılmasında şair, *Dizdâroğlu Ahmed*'in güzelliğinin, tıpkı Hz. Peygamberin vasıflarının müeyyed ve müsellem olması gibi, te'yid (müeyyed) ve aynı zamanda doğruluğunun da herkes tarafından kabul edildiğinin (müsellem) düşülmesini ister.

Hasırcı-zâde Mahmûd, *hasır* kelimesinden yola çıkan şairin anlatımına bakılırsa tarikat erbabıdır. Âşıklar onun dergâhını ibadet yeri edinsin diyerek, aşkından sersem olan kişinin soyunup hasıra sarıldığından bahseder. Mecazi anlatımlarla örülmüş olan bu benzetmelerde şair, züht ve takva elbisesini soyan, kişiyi manevi yolculuğa çıkararak bir mürşidi ima eder, görünmektedir.

'Ubeydullâh ismindeki maububu şair, “şâh” olarak tanımlamaktadır. Onun dergâhında kulluğa kabul edilirse, bahtiyar olacağı söylediğinden hareketle söz konusu bu güzelin de tarikat erbabı olduğu düşünülebilir. Nitekim bu söyleyişin dışında *'Ubeydullâh*'ın mesleğine dalalet edecek başka bir kullanılış yer almamaktadır.

Turmuş ismindeki güzel için “ilme tâlib” denildiğinden ilim ehli bir zât olduğu anlaşılmaktadır. Onun güzelliğini tavsif ederken icra ettiği mesleğe uygun olarak “*fen, kelâm, kitâb, telhîs*” kelimelerini kullanmıştır.

Ağa-zâde Mahmûd Bâlî'nin mesleği de açıkça söylenmemiştir. Ancak tavsifinde seçilen, “*hisâr, bölükbaşı, nefer, top, tîr, tîr-keş, bâzû, kuvvet*” kelimeleri bu güzelin asker sınıfından olduğunu göstermektedir.

Dervîş, isimli güzelin saçı dervişliğinin alameti olarak ifade edilmiştir. Bilindiği üzere dervişlerin dış görünüşlerinde saç dikkat çekici bir unsurdur. Bazı dervişlerin saçlarını uzattıkları, ördükleri, topuz biçimine getirdikleri, bazı dervişlerin ise tamamen kazıttıkları bunu kendilerinin ayırt edici bir özelliği olarak gördükleri bilinmektedir. Buradaki beyitlerden saçının biçimi belli olmamakla birlikte, saçından bahisle ve aynı zamanda “*aşk, uşşâk, âbdâl, esrâr, hayrân, hânkâh, uryân, gam*” kelimelerinin çağrışımlarıyla tarikat ehli bir zât tavsif edilmiştir.

'Ali Bâlî, Za'fi'nin en son anlattığı ve onu övdüğü beyitlerden sonra söylediği şu beyitten hareketle de diğer güzellerden üstün tuttuğu düşünülen bir isimdir:

*N'ola âhirde añlasa o dil-ber
Yemek soñundadır pâlüde-i ter*

Şair bu mahbubun mesleğini açıkça söylememiş, bunun yerine övgüsünü ismi etrafında Hz. Ali'yi telmih edecek şekilde gerçekleştirmiştir. Burada da "zülfikâr, Kanber, Yezîd" kelimelerinden faydalanmıştır.

Za'fi'nin şehrengizinde güzellerin ele alınışı yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi övgü üslubu çerçevesinde oluşturulmuştur. Şair Moton şehrinin kendi söylediğine göre önde gelenlerini anlatmış, hepsinin mesleğini açıkça ifade etmemiş ancak seçtiği kelimelerin çağrışımlarıyla mensup olduğu zümreyi ima etmiştir.

Güzellerin anlatıldığı beyitlerden sonra gelen beyitler dua ve hâtîme niteliğindedir. Bu kısımda şair, önce bu güzellerin güzellik tahtı üzerinde mutlu ve âşıklara yar olarak var olmaları için dua eder. Sonra sözü kendisine getirerek güçsüzlüğünü ve günahkâr oluşunu vurgulayarak Allah'a sığınır ve Peygamberin şefaatinin diler. Şehrengiz bu söyleyişlerle tamamlanır.

Sonuç

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Za'fi, bu yüzyıldan itibaren yazılması rağbet gören şehrengiz türüne ilgi göstererek Rumeli şehirlerine dair beş manzume kaleme almıştır. Bu manzumelerin hepsi şairin divanında yer almaktadır. Hakkında bilgi verilen kaynaklardan ve divanındaki şiirlerinden anlaşıldığına göre seyahat etmek şairin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple yazdığı şehrengizler şairin seyahatlerinin bir tezahürü olarak anlaşılabilir. Diğer taraftan şehrengiz türünün Rumelili şairlerin öncülüğünde ortaya çıkması ve gelişmesi, Za'fi'nin bunlardan Usulî ile Hayretî'yi anarak övgü ile bahsetmesi göz önüne alındığında, bu coğrafyayı gezen şairin türe kayıtsız kalmadığı, bu şairlerin yolundan giderek Rumeli şehirlerini edebiyat tarihine mâl ettiği görülür.

Moton, M 1500 yılında çetin bir muhasara ile II. Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmış küçük ama önemli bir liman şehridir. Za'fi, Divanının 45b-49a varakları arasında tespit edilen bir manzume ile 111 beyit içerisinde bu şehre dair mesnevi nazım şekliyle bir şehrengiz yazmıştır. Metnin bir başlığı olmadığı gibi bölümleri gösterir mahiyette başlıklar da taşımaz. Ancak şair eserini münâcât, sebeb-i te'lif, güzellerin övgüsü, dua ve hâtîme şeklinde görülen bir tertip hâlinde düzenlemiştir. Manzumede dokuz güzelin tavsifine yer verilmiş, her güzel beş beyitle övülmüştür. Za'fi'nin Moton şehrengizinin türün özelliklerini yansıttığı görülür.

Bu şehre dair XVII. yüzyılda Gümülcineli Dürri'nin de bir şehrengizi vardır. Dürri'nin şehrengizinde şehrin muhasarası ve gazilerinin çokluğu söz konusu edilmiştir. Ancak Za'fi'nin şehrengizinde Moton'un tarihi açısından değerlendirilebilecek böyle bir anlatım olmayıp anılan isimlerden hareketle daha ziyade toplumsal bir değer taşıdığı düşünülmektedir.

Metin

(*mefā'īlün mefā'īlün fa'ūlün*)

- 1 İlähî pür-şikeste bî-ķarāram²⁹
Esîr ü mübtelâ-yı zülf-i yāram
Dilümde nār-ı fırķat dîdede nem
Hevâ-yı ıŝķ-ı dilber başda muħkem
Seħer tâ ŝeb dilümde fikr-i dildār
‘ Aceb var mı ki ben deñlü güneħķār
Binüp nefis atna olup ŝitābān
Refîķ u mūnisüm yanumda ŝeytān
- 5 Her āhū gözli ħūbı itmeden ŝayd
Seg-i nefisüm ebed olmadı bî-ķayd
Ne mümkin zıkr idem dilden Ĥudāyı
Meger kim yād idem ol bî-vefāyı
Başumda kisve vü egnümde ħırķa
Gözüm yaşı virür dünyāyı ĝarķa
Velākin fitne ile pür derūnum
Müyesser olmadı hergiz sükūnum
Başumdan aşdı deryā-yı günāhum
Velî olmaz anuñçün bir gün āhum
- 10 Du' āya her ķaçan kim ķaldıram el
Dilüm söyler gönülde fikr-i müħmel
Elümi baĝlayup tursam namāza³⁰
Gider ‘ aķlum hevâ-yı sūz u sāza
Ĥudāyā neyleyem bî-ķäre ķaldum
Hevâ-yı nefis ile āväre ķaldum
Yazarlarsa melekler ħasb-i ħālüm
Nedür maħŝer güninde bellü ħālüm
Eger tevfiķüñ olmazsa refîķüm
Selāmet mülkine çıķmaz tārîķüm
- 15 Nazar olursa itdügüm günāha
Cehennemde atılam ķa' r-ı ķāha
Velākin raħmetüñ deryāsı bî-ħad
Yapılmaz hergiz anuñ önüne sed
N'ola ben ĝarķa-i cürm ü günāhı
İderseñ yarın ol deryāda māhî

²⁹ Za'fi Dîvânı, 45b.

³⁰ Za'fi Dîvânı, 46a.

- Ümîdüm kesmezem luţfuñdan ey Hâk
N'ola oldumsa ' aşî saña muţlak
- Nice tersâ bile cizyeñle ey şâh
Olurlar defter içre hâş-ı dergâh
- 20** Umaram ben de luţfuñdan Kerîmâ
Yarın maşşer güninde itme rüsvâ
- İlâhî zât-ı bî-çünüñ hâkıyçün
Halîle virdügün hünüñ hâkıyçün
- Şu dem kim cem' ola ervâh-ı eşbâh
Ufuğdan berğ ura mışbâh-ı eşbâh
- Tapuñdan sürme Za' fî vü gedâyı
Şefî' i eyle anuñ Muştafâyı
- Dike her bir nebî anda livâyı
Melekler ideler şaf şaf nidâyı
- 25** Livâ-yı Muştafâya idüp ' asker
Cemâlün nürünü ' aynıyle göster
- Meger bir dem ki ' âlem gülşen idi³¹
Kılurdı nâle vü bülbül şen idi
- Hâmel burcına irişmişdi hürşîd
Kıran itmişdi Bercis ile Nâhîd
- Ser-â-ser nev-bahâr olmuşdi ' âlem
Tutardı câm-ı lâle nitekim Cem
- Şüküfeyle pür olup dâğ u şahrâ
Bu hâletden irüp ' uşşâka sevdâ
- 30** Olup deryâ-yı kılzüm gibi cüşân
Hevâ yolında ser-gerdân u püyân
- Çekerlerdi çemende câm-ı bâde
Cihân âlâyişinden pâk ü sâde
- Bu ben bî-çare vü üftâde miskîn
Fîrâk-ı yâr ile maşzün u gamgîn
- Oturup külbe-i aştânüm içre
Yanarken âteş-i süzânüm içre
- Görüp bu hâlet-i bâğ u bahârı
Başuma çıkdı ol nârün buhârı
- 35** Murâd itdüm idem seyr-i bevâdî
Dil-i gamgîn ola kim bula şadî

³¹ Za'fi Dîvânı, 46b.

Seyâhat şan'atını pîşe kıldum
Ser-â-ser gezmeği endîşe kıldum

Gezerken bî ser ü pây fenâyı
Görüp bir hoş-mağâm-ı dil-güşâyı

Görince ğam gönülden zâ'il oldı
Dil-i divâne aña mâ'il oldı

Ferağ bulur kişinüñ anda cânı
Revâdur diseler Firdevs-i şânî

40 Moton olmuş anuñ dillerde nâmı
Begendüm ğâyet ol zîbâ mağâmı

Ne hoş şehri ol ki her câyı müzeyyen
Benefşeyle gül ü nergisle süsen

Hişâr itmiş ihâta çevresini
Şanasın hâle mâhuñ devresini

Muhtî olmuş hişârı bağır-ı ummân³²
Zihî kudret ki kılmış şun'-ı Yezdân

Hevâ germ olsa ol sîmîn bedenler
Semen-ten lâle had vechi hasenler

45 Şoyunup her biri uryân olurlar
Gören âşüfteler hayrân olurlar

Düşüp deryâyâ her biri urur berğ
Gören bu hâli itmez gündüzün fark

Siyeh mübrez kuşanup her peri-rû
Bir olur gice gün aydın karañu

Şu içre ditreşürler şanasın bîd
Gören şanur ki düşmiş şuya hürşîd

Çıkar başdan şu kim anlara uya
Bular şol mâle benzer düşe şuya

50 Bularuñ her biri bir serv-ğâmet
Kıyâma gelseler kopar kıyâmet

Eğerçi bunlaruñ yokdur hesâbı
Beyân olsa yazılmaz faşl u bâbı

Velî birkaç ser-âmed dilrübâsın
Güzellik burcı üzre meh-liğâsın

Kılam resmiyle ismiyle beyânı
Kıyâs olına bunlara kalanı

³² Za'fi Divânı, 47a.

- Velî noqşân olup ma' zür ola ' ayb
 ' İnâyet noqtaşası idüp anı ğayb
- 55 Olan eksikligi tekmîl olına
 Hâtası var ise tebdîl olına
 Huşûsâ server-i serdâr-ı hûbân
Memî Rûm oĝlı mülk-i hüsne sultân
 Nice kayşerler anuñ bendesidür
 Melâhat mülkine begler begidür
 Yüzinde hâl-i hindü-yı mu' anber
 ' Acem içre Hâbeş tıflına benzer
 Şadâ-yı hüsni irse n'ola Kâfa
 Gözi âhû-yı Çîni zülfi nâfe
- 60 Alursa hûblardan n'ola bâcı
 Şaçınuñ her kılı Rûmuñ hârâcı
 Biri **Derbân-zâde Muştâfâdur**³³
 Ne derbân belki ol bir pād-şâdur
 Yaşum sakķâ müjem çârüb olsun
 Cenâb-ı devletin silsün süpürsün
 Yüzümi döndürem hâşâ tapuñdan
 Bacadan düşerüm kovsa kâpudan
 Cemâli nûrına cümle hâlâyık
 Olup cân ile bî-çâre ' aşık
- 65 Kâpusına sürüp cân ile yüz
 İşigin yaşdanurlar gice gündüz
 Birisi dağı **Dizdâr oĝlı Ahmed**
 Cemâl ü hüsni ile olmış mü'eyyed
 Güneş tal' at-ı mülk behcet kamer-hû
 Dehâni hoşķa vü dendâni lü'lü
 Eger hüsni ile olmasa müselleme
 Velâkin ehremenler birle hem-dem
 Olup her sifle nâdâna karîni ol
 Melekdür dîve olmuş hem-nişîni ol
- 70 Diyüp her bir sege yanında ulu
 İder seyr-i çemen ol çeşm-i âhû
 Biri dağı **Hâşircı-zâde Maḥmûd**
 İdünsün dergihin ' uşşâķa ma' bûd

³³ Za'fi Dîvânı, 47b.

Şu kim 'ışkile ser-gerdân oldı
 Hâşîra şarılup 'uryân oldı

Olanlar cân ile anuñ esîri
 Döşenüp toprağ örtünür hâşîri

Libâs-ı zühhd ü taqvâdan şoyar ol
 Kişiyi kara çullara koyar ol

75 Ne müşkil işdür ana 'âşık olmak
 Bisât-ı kırbetine lâyıq olmak

'**Ubeydullâh** biri bir kamer-ruḥ³⁴
 Bulur yüzün görenler baht-ı ferruḥ

Gül-i nev-reste-i bâğ-ı leḫâfet
 Ruḥ-ı zîbâsı cennetden 'âlâmet

Olurdum muḫbil ü maḫbûl-i dergâh
 Ḳabûl itse beni ḫulluğa ol şâh

Ruḥı âyînesin ol nev-civânuñ
 Ḥudâ şaḫlaya gerdinden cihânuñ

80 Zihî ḫâlî' ki olup baht-ı yârı
 Kenâr ide o gül yüzli nigârı

Birisi 'ilme ḫâlib nâmı **Ṭurmuş**
 Cefâda nâz fennini bitürmiş

Ḳaçan kim iftitâḫ itse kelâma
 Revân irer kelâmından 'azâma

Daḫı mışbâḫ-ı dehr-i enver itmiş
 Kitâb-ı 'izz ü nâzı ezber itmiş

O olup maḫsûd-ı dil ol gül budağı
 Merâm-ı cânum olmuş vaşl-ı bâğı

85 Ḥudâ itsün anı 'uşşâḫa hem-dem
 Budur telḫîş-i söz vallâhu a'lem

Ağa-zâde biri **Maḫmûd Bâlî**
 Ḥişâr-ı dilde ḫâkimdür ḫayâlî

Bölük başı saçı ḫâlî neferdür
 Ḥişâr-ı cân u dil aña maḫarrdur

Ḥişâr-ı cismüm olsa ger iki ḫat
 Yaḫar ḫüb-ı cefâ ile ol âfet

Ne zîbâ pâdişeh dür ol kamer-veş
 Ṭaḫınur şağlı şollı tîr ü tîrkeş

³⁴ Za'fi Dîvânı, 48a.

- 90 Urursa s̄ineme t̄ir-i sa' ādet
 Hezār ahsenet bāzūsina kuvvet
 Biri bir dilerübādur nāmı **Dervīş**³⁵
 Dil-i ' uşşāka her demde ider rīş
 Şaçı dervīşliğine dāl olmuş
 Niceler şevkına ābdāl olmuş
 Güneş yüzlü ışıkdur ol kamerveş
 Urur her dem dil-i ' uşşāka āteş
 Olup esrār-ı ' ışkı ile hayrān
 Yatur dil hānķāh-ı ğamda ' uryān
- 95 Gözümden kanlu yaşlar idüp ırmağ
 Yağardı nār-ı ğamdan s̄ineme dāğ
 ' **Ali Bālī** biri bir hūb-çihre
 Yüzi nūrından alur māh behre
 Ser-āmed serveri dīvān-ı hūsnūñ
 Baş açık yügreği dīvān-ı hūsnūñ
 Nice hūn-rīzdür gör ol nigārı
 Dağınur ğamzelerden zū'l-fikārı
 Ben anuñ dergehinde kanberiyem
 Kemīne kemterinūñ kemteriyem
- 100 Şu kim kurbān itmez cān u baş
 Yezīd olsun ebed merdūd u nāş
 N'ola āhirde añlasa o dilber
 Yemek şoñundadır pālūde-i ter
 İlāhī her birisini be-nām it
 Güzellik tahtı üzre şād-kām it
 Kāmusın ber-murād idüp müretteb
 Cihān ālāyişinden şakla yā Rab
 Olan ' aşıklarına yār eyle
 Buları haşre deñlü var eyle
- 105 Gönül çün güft ü gūya yok nihāyet
 Du' āya başla hatm olsun hikāyet
 İlāhī bir za' īf ü bī-nevāyam³⁶
 Tapuñdan ruşsat umar bir gedāyam
 Tutup dāmān-ı luţfuñ pādīşāhum
 Kāpuñdan dileyü geldüm günāhum

³⁵ Za'fi Dīvānı, 48b.³⁶ Za'fi Dīvānı, 49a.

Beni maḥrûm itme yâ İlâhî
Ki sensin cümleñüñ püşt ü penâhı

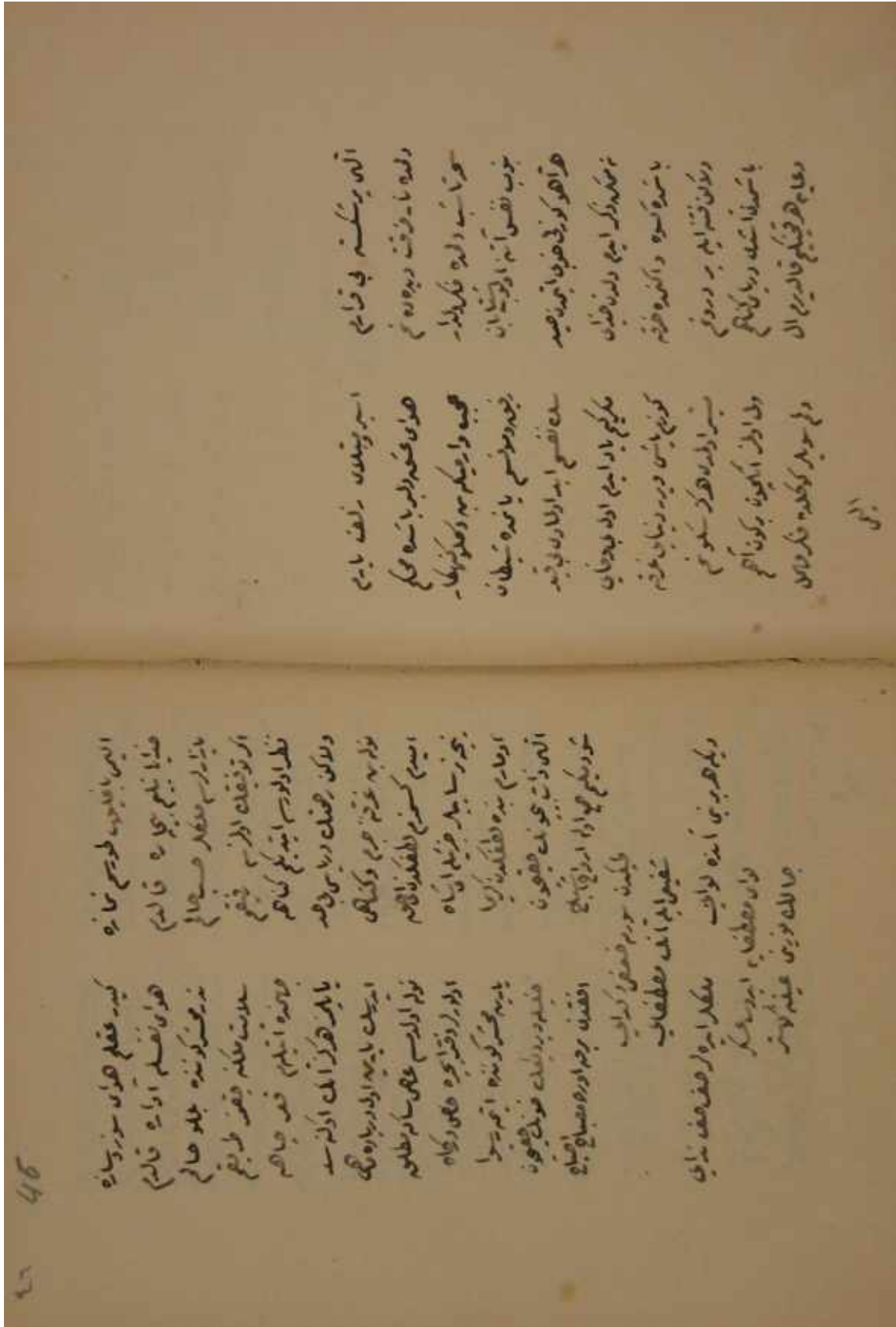
Gele şol dem ki ol rûz-ı kıyâmet
Günehler şorılır bir bir tamâmet

110 Nazar olına itdigüm günâha
Olam lâyıq atalar ka' r-ı çâha
Şefî' eyle rüsülün ben gedâya
İrişdür kuluñı fevka'l-a' lâya

Kaynakça

- Adak, Abdurrahman, “Dîvân Edebiyâtında Mahlasların Karıştırılması, Za'îfi Ve Za'fi Mahlaslı Şairler Örneği”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 16, Sayı: 50, 2012, s. 157-172.
- Adak, Abdurrahman, “Mevlevîliğin Kuruluş Dönemi (XVI. yüzyıl), Gülşenî Şairler Üzerindeki Etkisi: İbrâhîm Gülşenî, Usûlî ve Za'fi Örneği”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı: 24 (2011/2), s. 143-155.
- Adak, Abdurrahman, *Za'fi-i Gülşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Dîvanının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2006.
- Boskov, Vanco, “İshak Çelebi'nin Üsküp İçin Yazdığı Şehrengîz'i”, *Sesler Aylık Toplum-Sanat Dergisi*, 39-40, 1969, s. 58-68.
- Boskov, Vanco, “Sehrengîz u Turskoj Knjizevnosti i Sehrengîz o Mostaru”, *Sehrengiz in Turkish Literature and Sehrengîz on Mostar, Radovi Filo- zofskog Fakulteta u Sarajevu [The works of the Faculty of Philosophy in Sarajevo]*, VI, 1970-71, s. 173-211.
- Çakıcı, Bilal, “The Shahrangiz of Shtip by Za'fi”, *International Journal of Central Asian Studies, Corea: The International Association of Central Asian Studies Korea University of International Studies*, 2010, Volume 14, s. 96-107.
- Çakıcı, Bilal, “Za'fi'nin Vardar Yenicesi Şehrengizi”, *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları (JTS/TUBA)*, Harvard: Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University 2008, 32/I, s. 169-193.
- Çavuşoğlu, Mehmed, “Hayretî'nin Belgrad Şehrengizi”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: IV-V, 1973-1974, s. 325-356.
- Çavuşoğlu, Mehmed, “Hayretî'nin Yenice Şehrengizi”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: I-II, 1975-1976, 81-100.
- Çeltik, Halil, “Rumeli Şairlerinin Klasik Türk Şiirine Katkıları”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8, Fall 2009, s. 804-824.
- Esin, Emel, “İkinci Bâyezid'in H.904-906/1498-1500 Yıllarında Adalar Denizi'ne Seferi (İnebahtı/Aynabahtı, Moton, Koron, Avarına'nın Fethi)”, *Erdem*, Cilt: 1, Sayı: 3, TTK Basımevi, Ankara 1985, s.789-794.
- Genç, İlhan, *Esrar Dede, Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, AKM Yayınları, Ankara 2000.
- İsen, Mustafa, “Usûlî'nin Yenice Şehrengizi”, *Türk Kültürü Araştırmaları (Mehmed Kaplan İçin)*, 1988, s. 131-148.

- Macit, Muhsin, “Osmanlı Kültür ve Sanatında İbrahim Gülşenî'nin İşlevi”, *Bilig*, Sayı: 60, 2012, s. 193-214.
- Öztürk, Murat, “Maksadî'nin Yenice ve İştîp Şehrengizleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 25, 2014, s. 51-80.
- Scarcia, Gianroberto, “Şehrengiz-i Belgrad”, *Turcica et Islamica Studi in memoria di Aldo Gallotta, a cura di Ugo Marazzi, 2 voll., Napoli, l'Orientale, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, (Series Minor LXIV), II, 2003, s. 903-907.*
- Solmaz, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*, AKM Yayınları, Ankara 2005.
- Şemseddin Sami, *Kâmûsü'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, 1996.
- Turan, Lokman, “Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî'nin Siroz Şehrengîzi”, *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 37, 2011, s. 48-75.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: II, TTK Basımevi, Ankara 1998.
- Yazar, İlyas, “Dürrî'nin Moton Şehrengizi”, *Erdem*, Sayı: 55, 2009, s.175-190.
- Yazar, İlyas, “Dürrî'nin Şehrengizinden Gümülcine'ye Bakış”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2, Spring 2007, s. 770-789.
- Za'fi Divanı*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum Eserler, Nu: 254.

Şhregizin ilk varacağı (Za'fi Divanı, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Manzum Eserler, Nu: 254).